

դովորողը տեսաւ թէ տանեակ տարիներու մէջ խորտա-
ծայն շեփարով հոգսկուած ուժերը եւ ոչ իսկ ամենահին
պաշտպանութիւն մը կրցին ընել ժողովրդին երբ խաւով
խուժանը հայ աշխարհին ամէն կողմը, նոյն իսկ Պոլիս,
անխնայ կոտորեց Հայը անարդեւ. հետեւաբար հայ ազգը
այդ «անկարող յեղափոխութենէն» բան մը չսպասելու
իրաւունքը ունենալ կարծեց, միանգամայն անոր վերա-
գրելով իր բոլոր ազնւոները:

Եւստրոմէն ու յուստիարութենէն գէպ ի յուսահա-
տութեան ճամբան շատ հեռու չէ:

* *

Պէտք է այդ ճամբան կտրէ Հայը: Այս հարցումին
պատասխանելու համար քննենք քաղաքական եւ յեղափո-
խական կացութիւնը:

* *

Չգաղա՞ծ ենք թէ Եւրոպայի առջև մեր արեւին ձայնը
մինչեւ հիմա անյնչի մնալուն գլխաւոր պատճառը Ռու-
սիոյ քաղաքականութիւնն է: Բնորոշելը սակայն որ Ռու-
սիա չէր կրնար առանց արգարացուցիչ պատճառի մը մե-
ղանչել Սերեկերի մէջ իր ստանձնած առաքելութեանը,
քաղաքակրթիչ գերին գէմ: Բնորոշելու բրիտանականութեան
կողմէն դատաւարութիւն մը շատ ծանր պիտի գար
բրիտանականաշատան Չարլին: Ռուսական քաղաքակա-
նութեան արգարացումին համար Բեղարյուրիկ արտաքին
գործերու նախարարութիւնը յայտարարեց աշխարհի թէ
«ոչնչական» ձգտումները, «անիշխանական» ձեռնարկնե-
րը պէտք չէ շփոթել բրիտանական եւ մարդասիրական
գաղտնի հետ: Հիմնուելով միջնորդական հրատարակութիւննե-
րու, ծրագրերնեւ եւ մանաւանդ գործերու վրայ, ուսում-
կան կառավարութիւնը պնդեց թէ «հայկական գաղտնի»
պաշտպանութիւնը ուրիշ նշանակութիւն չէր կրնար ու-
նենալ բայց եթէ պաշտպանութիւն Ոչնչականութեան,
Անիշխանականութեան, խռովարարութեան:

Մեր նպատակը չէ հիմա այս տեղ պատմական եւ
քննադատական տեսութիւն մը պարզել վերջին բռն
տարուան մէջ Հայոց եւ Թիւրքիոյ նկատմամբ ուսումնական
քաղաքականութեան վրայ, ուստի եւ հարկ չենք տեսներ
բանադատել այս «արգարացումը»: Այդ «արգարացում»-ի
մասին ինչ որ ալ ըլլան մեր համագումները, պարտաւոր
ենք իրողութիւններու վրայ հիմնուելով առաջնորդել ազ-
գին, ինչպէս որ քաղաքականութիւնն ալ իր փաստաբա-
նութիւնները ակնհայտ իրողութիւններու մէջ կը փնտռէ:
Մեր խնդիրն մէջ ալ ուրեմ իրողութիւնը այն է թէ Ժը-
նեվիցիներու նախաձեռնութեամբ կատարուած ձեռնարկնե-
րը կրնան ահա «արգարացուցիչ իրաւունքներ» հայթայ-
թել հակահայկական քաղաքականութեան: Հայ ազգին
կը մնայ օգտուիլ եղած քաղաքարութիւններէն, զրկուած
զեկուցումներէն որոնք միայն Ռուսիայէն չեն ի գար այլ
աշխարհի ամէն կողմէն, նամանաւանդ մեզի ջերմապէս
անկեղծ բարեկամներէ:

Նկատուածեան առնենք Ռուսիոյ հայեցողները: Այլ
գիւտնադիտական շրջանակէն դուրս ելլելով ուսումնական
կառավարութիւնը յստակօրէն կը խօսի Բեղարյուրիկ
պաշտպանութիւնը վերջին գեղերու առթիւ պաշտպանական
յայտարարութիւնը ուսումնական տեսութիւններու մասին
ո՞ր եւ տարակոյտի հետք չի կրնար թողուլ: Ահաւասիկ այդ
Յայտարարութիւնը:

«Առեւ տան մամուլին մէջ լուրեր կ'երեւին թէ Օս-
մանեան պետութեան սահմանները հայկական քովութիւն-
ներ երեւան կուզան, եւ անոնց պատարարութիւն կը վե-
րադրուի հետեւելով անոնց տարուան օրինակին բնու-
թիւններու վիճակ եւ իրենց ցեղակից խաղաղ ազգաբնա-
կութիւնը անկարողութիւններ կատարելու զրգուել: Իրաւ-
աւ կարելի չէ հնկաւել որ այդ տեղեկութիւնները մա-
սամբ կը հաստատուին գեթ վերջերս թիւրքեւարարկա-
կան սահմանին վրայ տեղական Հայերու եւ Գրգերու
«միջեւ տեղի ունեցած ընդհարումներով, նոյնպէս
«եւ այն մեղադարտ չարամտութիւններով որոնք կատար-
«ուեցան նոյնիսկ Թիւրքիոյ մայրաքաղաքին մէջ եւ որոնց
«հեղինակները գրեթէ բացառապէս Հայեր են, եւ զիւստ-
«բաւէս պրոէն եկող Հայեր: Հարկ չիկայ ցոյց տալ թէ այդ
«տեսակ գործողութիւններ որքան անփառ են: Հանրային
«կարծիքը բարձրաձայն դատաւարտեց զանոնք, ոչ մի-
«այն այն չարքներու պատճառաւ որ կը հասնին մերձա-
«ւոր զոհերուն այլ եւ նկատողութեան առնելով այն ան-
«հիմն յուզմունքները ու ցնորքները որոնք խաղաղ հայ
«ազգաբնակչութեան մէջ կրնան ծագել: Մեր կառավարու-

թիւնը իր կողմէն չի ծածկեր իր կատարեալ հակակրօւ-
թիւնը գէպի այդ հայկական խռովարարութիւնը որ ոչ
«միայն չկրցաւ ո՛ր եւ օգուտ բերել հայ ազգաբնակչու-
«թեան այլ ընդհակառակը աւելի կը ծանրացնէ այն պայ-
«մանները որոնց ծանրութեան գէմ խռովարարները, բա-
«ւերեւութիւն, բաղադրել իրաւունք կը համարին: Պէտք է
«յուսալ որ հայ ազգաբնակչութեան ստողջամիտ մասը
«գործով օրինակ կուտայ թէ ինչպէս պէտք է վարուի
«այս գեղերու մասին, եւ խռովարարներու վրայ պէտք
«եղած ազդեցութիւնը ընելով նոր զմայզութիւններու
«առաջը կ'առնէ:»

Այս պաշտպանական յայտարարութիւնը ամբողջ Եւրո-
պայի մէջ մեծ կարեւորութիւն ստացաւ. ուսումնական եւ
անգլիական մամուլը անոր մեկնութեան մէջ կը փնտռեն,
եւ կը կարծեն գտնել նշան մը Ռուսիոյ քաղաքական ուղ-
ղութեան փոփոխութիւն: Այդ կարծիքներուն ամփոփումը
այն է թէ թիւրքեւհեղինակական հաշտութեան պայման-
ները երբ կ'ընդունին, Ռուսիա մեծ Պետութիւններու կողմէն
ազգու միջոցներ ձեռք առնելով պիտի պարտաւորէ Թուր-
քիան խանութիւն Եւրոպայի յորդորներուն եւ պահանջում-
ներուն, ու գործադրել խոստացուած բարեկարգութիւն-
ները: Սակայն Ռուսիա կ'ազգէ շնչել հայ յեղափոխական-
ներու այն հաւատքը թէ իրենք կրնան օգտուիլ Ռուսիոյ
ձեռնարկած ազգու միջոցներէն, եւ կամ վայելել ուսում-
կան համակրութիւնը: Այդ յայտարարութեան նպատակն
է միանգամայն համոզել թիւրք կառավարութիւնը թէ
Ռուսիա հայ յեղափոխականները զադատապէս բաշխել-
ընելով չէ որ բարեկարգութիւնները գործադրել պիտի տայ,
այլ ուղղակի Սուլթանը պիտի ստիպէ իրականացնել կայս-
րութեան բոլոր բրիտանականներուն համար խոստացուած
բարեկարգութիւնները:

Յարափոփոխ քաղաքականութիւնը ահա յոյս մը կու-
տայ հայ ազգին: Այդ յոյսը սակայն միաւոր ժամանակի
մը մէջ իրականութեան վերածուի թէ աչ, մենք պէտք է
միշտ պարտաստենք ապագան քաղաքական խելացիու-
թեամբ եւ կորովալիք որոնք: Հիմնական ստեղծութեան
կայսրութեան մէջ խելացի կ'ըլլանք երբ ազգովին հաւատանք
թէ ուսումնական կառավարութեան պաշտպանական յայտարա-
րութիւնը ամբողջ Եւրոպայի համազումին արտայայտու-
թիւնն է: Եւրոպական մամուլը առանց խտրութեան պահ-
պանողականի, ազատականի, յառաջդիմականի կամ
կոկերամիտի, միաշուրթին ձայնով կը դատաւարէ Օգոս-
տոսեան փորձերը: Եթէ մեր փրկութեանը համար Եւրո-
պայի աշակցութեանը եւ համակրանքին կարեւորութիւն
կ'ընծայենք — ինչպէս որ պէտք է ընծայենք, — չյուսա-
հատենք Եւրոպայէն, այլ անոր մտիկ ընենք:

* *

Յեղափոխական գաղափարին դատաւարութիւնը
այնքան մեծ սխալ կ'ըլլայ որքան Եւրոպայի հանրային
կարծիքին գէմ արհամարհանքը. միայն թէ հայ ժողո-
ւորը պէտք չէ իրարու շփոթել «իրարանցումը» եւ
«յեղափոխութիւնը»: Հա՛ն ուր որ ժողովուրդը զենքը
ձեռքը ինք չի կուտր, հո՛ն յեղափոխութիւն չի կայ: Անհա-
տական բաժնարարութիւնները, սակաւթիւ խումբերու
ձեռնարկները Յեղափոխութիւն չեն: Անոնց յաջողու-
թիւնը, որ զիպուածական է միայն, չի կրնար ո՛ր եւ բա-
րիք պարզեւել ժողովրդին. անոնց վիժումը, որ զրիթէ
միշտ ապահովուած է, կրնայ մեծամեծ չարքներ պատ-
ճառել ազգի մը. սակայն ո՛չ յաջողութիւնը Յեղափոխու-
թեան յաղթանակն է, ո՛չ վիժումը Յեղափոխութեան
պարտութիւնը: Թիւրքիոյ մէջ բրիտանական աւել ազդերու
պարտութիւնը միշտ կը յաղթանակէ, ուչ կամ կա-
յեղափոխութիւնը միշտ կը յաղթանակէ, ուչ կամ կա-
նուի, բաւական է որ կապիտալիզմութիւնը անթերի ըլլայ
եւ պայթումի քաղաքական յարմար ժամանակը գիտցուի:

Հայ ժողովուրդը պէտք է մտքին խորը բանգակ այն
ճամբարութիւնը թէ իրեն այլ եւս անկարելի է թիւրք եւ-
խանութեան հետ նախկին քաղաքականութեան վերա-
դարձ մը: Հայը իր թէ՛ ազգային եւ թէ՛ անհատական կեան-
քին մէջ ապահովութիւն պիտի կրնայ ստանալ զրական
երաշխաւորութիւններով, հաստատ պայմանագրութիւննե-
րով, բայց համազում ըլլանք թէ ո՛չ այդ երաշխաւորու-
թիւնը կը արուի մեզի, ո՛չ ալ այդ ապահովութիւնը,

եթէ Յուսահատութիւնն միշտ չի երթանք կծկալիք փրկու-
նին տակ ու հոգեւորաբար մը մեղմաւաչ մարմնաւորներով
հեծկլտանք: Յուսահատին փրկութիւնն չի կայ ո՛չ անգլին,
ո՛չ անգլին: Փրկութեան ապահով առաջնորդը կրնայ ըւ-
լալ զրական ստողջ միաբը, խորհող անտական քաջու-
թիւնը: Ո՛չ ումբ — ո՛չ ալ սակայն «ամէն»:

ԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՈՉ ԹԷ ԱՆՁՆԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆ

Ուղղակի Սուլթան Համիտի անձին գէմ հայկական
դաւադրութեան մը լուրը, ինքնին անկարելի, պահ մը
օրուան նորութիւնը եղաւ շնորհիւ Բուսանիոյ կառավա-
րութեան իրարանցումին: Ժրնկէն Պարբէշ եւ անիկ կա-
լաց զրկուած թերթերու ծրարի մը թղթատան մէջ բա-
ցումը իբր թէ երեւան կը հանէ թիւրք կառավարութեան
եւ Սուլթան Համիտի տապալումին համար գաւի մը դո-
յութիւնը. հետեւեալ՝ ձեռնարկութիւն հայերու, խու-
զարկութիւն տունները, արտաքսումներ, եւ նախարարա-
կան որոշումով արգելք Թիւրքիայէն ու Եւրոպայէն եկար
հայոց Բուսանիոյ կառավարութեան կը հայթայթէ:

Հաւանօրէն «Գրոշակ»-ի հոկտեմբեր 1 ի թիւին մէջ
Սուլթանին ուղղուած սպանտալիքն է — «Փառաշահ,
«ձեռք ճան մերը պարթիւնն է. ֆէկայի զոհալը բեզ
«ալ կը գտնէ» — որ հայկական հալածանքի մը պատ-
բաւիւր Բուսանիոյ կառավարութեան կը հայթայթէ:

Իցէ թէ սակայն այդ անիրականաւալի սպանտալիք-
ներուն՝ միայն այդ բուսանական խոստովանութեան մէջ
սահմանափակուած մնային: Եւրոպի պարկապնեւուն մէջ
անփկանդ պատուարուած է Սուլթանը, ու իրեն գէմ ար-
ձակուած մահափճի յոխորտանքները կ'երթան անգլին,
Ժրնկէն հեռու, հեռու աշխարհ մը, հոն հայ արեւնով
ողբերգութիւններու կը վերածուին: Խայտալեան խա-
լիփան ու իր հաւատացեալները անհերոգ են բրիտանիկ
Մուհամմադ յաջորդին անձին գէմ ոչ թէ ձեռնմխու-
թեան մը այլ մինչեւ իսկ ձեռնմխութեան:

Լանտնի ժրնկէն թերթն էր որ 1896 սպիտակ 31 ին
այդ վտանգաւոր խաղը ազգին գլխուն խաղալ ուղեց,
դատարկարան ունայնապարծութեան անտէն բնուած:
Այդ զարնան հունգարական թերթի մը Պոլսոյ մէջ հրեայ
թղթակիցը Եւրոպա եկաւ իբր թէ Սուլթանին կողմէն յե-
ղափոխականներու հետ բանակցելու պաշտոնով: Պար-
գապէս բաղադրանքներն մէկն էր, բայց անոր պատուիրա-
կութիւնը լրջօրէն պաշտպանական ընդունողին համար շատ
տեւիկ անհերքի կը համարուին հրատարակուած թերթե-
ւամիտ սպանտալիքները, որոնցմէ ահա բազումա՞ք մը:

«Այո՛, նոյն ինքը Համիդը այստեղ, Լոնդոն է
«ազարկել մի յատուկ պատգամաւոր, որպէս զի
«բանակցէ հայ յեղափոխականներու հետ եւ «ընդառ-
«ձակ բարենորոգումներ» մացնելու ամեն խոստումներ
«անի ուղղակի մեզ Սուլթանին կողմից, խնդրելով, մեր
«կողմից էլ դրա փոխարէն՝ հրաժարել յեղափոխական
«բարոյներէց: Հա՛, հա՛, պատաւ ապուստն այնքան էլ
«խորամանկ չէ, որքան վախիտ, այնքան էլ ճարպիկ չէ,
«որքան անճարակ: Թո՛ւք երթայ նա իր ճամբով, կան
«բաղնիք, երբ մեր կատաղութիւնը տեղի է տալիս մեր
«զգուսներին ընդգէմ՝ այն պատմական շարագործի, որ
«այսօր եկել է եւ թաղան կերպով մեր սանկրաֆէ Է փա-
«թմարով: . . . Սուլթանի յատուկ պատգամաւորին
«եւ սրա միջնորդին մենք հրաւիրում ենք զնայ Եւրոպոյ-
«Գլոշի եւ բիշ տեղի եւ բիշ էլ լաւ էտածել աշխարհիս
«ուսնայնութեան վրայ: Թէ եթէ ինքը Սուլթանը ծածուկ
«կ'երպով իր գլուխն է խանարհեցնում մեր սոսնձ եւ մառ-
«նուսը, բայց եւ «պաշտոնական» կերպով «ընդարձակ
«բարենորոգումներ» խոստումներ տալիս եւ աղաչանք-
«ներ անում, մենք էլ մեր կողմից բաժն գլխներ ապուստն
«թմարը յեղափոխական թմարի մէջ պիտի բռնել ու
«սեղմը. . . »:

Այս արհամարհան սպանտալիքը երբ պայթեցաւ բիշ
առեւ ետքն ալ պայթեցաւ բոթ մը: Վախի մտ բռն հա-
ղար հայու կոտորածին դուժը. եւ իրարու յաջորդեցին
Պոլսոյ ահիւ ջարդը, Ախիւս ու Եւրոպիոյ սրածուլութիւն-
ները, առանց հաշուելու հոս հոն հարկաւոր, հազարա-
ւոր հայերու ստանձինն ստանձինն սպանտալիքները:

— «Թո՛ղ երթայ նա իր ծամբով», ցնաց. խօսքերնին մտիկ բռաւ, կտարել տուաւ, կտարել տուաւ հայերը. ու իրենք ալ միշտ «սպուստն թաթերը յեղափոխական թա՛ւ կարգի մէջ պինդ բռնած» հիացումով վրան կը նային: Երբ ա՛յ հայ չմնայ ան ատեն պիտի արձակեն ազուէնը. «Տէ՛ր ընդ բեզ, երթաս բարով. ա՛յ ընելու գործ չկայ. «վարձքդ կատար»»:

Իսկ եթէ միտ ժընկելներուն խօսքին լսենք, Սուլթան Համիտը ուղած օրերնին կրնան կամաւոր զուգը կախել տալ, կամ ցնդակով մը տապալել:

Իրողութիւնը սակայն այն է թէ Սուլթան Համիտ անմատչելի է: Խորամանկութեան աներեւակայելի հնարքներով բոսն տարի է ինքզինքը կը պաշտպանէ պալատական ամէն թակարարի դէմ: Ո՛չ թոյն, ո՛չ գաշոյն, ո՛չ զնդակ կրցան մօտենալ իրեն: Ինչո՞ւ խաբել խորխորել ազգը եւ զրգոել իսլամութիւնը:

* *

Բայց պահ մը ընդունինք թէ կարելի ըլլայ միջոց մը գտնել Սուլթան Համիտի սպանութեան համար. հնաւրումի ինքնուրաց հայուն մէկը ուրբաթ օր մը սպրդի Համիտի մղկիթին շրջափակը: Անձնելնօ մը, Սանթ—Չէկարինօ մը, աշխարհաբարբաղի անձնուրէնք, պատուելով իրենց զեպանատան արկնութիւնը, յանձնարարաւ կան մը ձեռքերնին, երթան բազմին հիւրընկալութեան սենեակը սկսածըքի ատեն, ու արդարապատ ցնտակը արձակուի, վրէժինդի բռնովը սպայթի սուլթանաբարձ կտուրէն վրայ, հայ կամ քրիստոնէայ հարուածին հետեւնիք:

Սուլթան Համիտը սպաննելու խնդիրը նկատողութեան անուամբ է Հնչակեան ընկերներէ ան ատենները երբ յաջողութեան մեծ յոյս տածելը ներքի էր Դիօ Գէն առաջ Սուլթանը ցամաքէն Սթամբուլ կ'անցնէր Մուհամմէտի վերադարձին տարեկան երկրպագութեան հարկը մատուցանելու. Ղալաթիոյ նեղ փողոցներէն ոտմը կը բռնար Սուլթանը ազատաւարաւ ձգակտոր ընել. Պալատը Հնչակեան վարիչները պալատին խորհրդակցութիւններով քննեցին աս արքայապալատութեան հետեւանքները.

սպանուի եւ հայկական դատին փառ:

Այդ սպանութեան առաջարկին քննարկող քառասունը նկատումներուն մէկ ամփոփումը ներկայացնելով, աւելցնելով որ անկէ ի վեր Թիւրքիոյ ներքին եւ արտաքին կացութեան կրած փոփոխութիւնը կ'ամրապնդէ այդ համազօրութեան հիմքը:

Սուլթանին դէմ հարուածը կ'ա՛յ իր նպատակին պիտի հասնի կամ անկէ պիտի վրէպի. երկու պարագային մէջ ալ Թիւրքիոյ ամբողջ հայութիւնը նմանը չտեսնուած ու չընտան կտաւորածի զոհ կ'երթայ: Եթէ Սուլթանը ազատի ձեռք կտայ որ նահանգները հեռագրով թէ «Աստուծո՛ւ Հնորհիւ խաղափան հայերուն հարուածին անվատնող ա՛ւ «գտնեցաւ»» Այս լակնտակն հետագիւրը պիտի բաւ որ թիւրք պաշտօնեաները խոթանին ու զինուորին զուգը անցնելով կտարն լմնցնեն Հայերը: Ու յետոյ, ալ ո՞վ պիտի պաշտպանէ հայը մարտնչող Սուլթանին կատաղութեանը դէմ:

Իսկ եթէ հարուածին մեանք: Այս պարագային մէջ ալ իսլամական մոլեռանդութիւնը ծայրայեղ զրգուով կը հասնի իր հետ բերելով զարհուրելի կտորած մը: Երբ Սուլթանը սրտանց պիտի բզձայ իր կայսրութիւնը հայերէն մարքուած անոնք, առանց Եւրոպայի առջև իր դնել բարոյական պատասխանատուութեանը: Մինչեւ որ ինք իրապէս իշխանութիւնը ոտանձնէ իսլամները հայերը ջարդած լմնցուցած կ'ըլլան. Սուլթան Բէշտա ուրիշ բան պիտի չտեսնայ ընելու բայց եթէ ուրախութիւնը զրոհանց զսպելով վշտահարի գիմակին տակ ցաւ յայտնել պատահած «անկարգութիւններու մասին»:

Սուլթանին սպանութեան իր անմիջական հետեւանք հայկական ընդհանուր կոտորածի մը հաւանականութիւնը Հնչակեան խորհրդակցութիւններուն մէջ ան ատեն արդէն մեծ տեղ մը կը բռնէր, բայց ասիկ ետքը այդ «հաւանականութիւնը» իբր «կատարեալ ստուգութիւն» պէտք է համարենք: Հայկական խնդիրը այս երկու տարւան մէջ կատալարական վատթար վարչութեան բարբոթումի հարցէն փոխուեցաւ եղաւ ցեղական ու կրօնական ատելութեան տաղնապ մը: Խաղաղութիւնը անտան թէ կրնան ոչխարի պէս հայերը մարթել. ո՛չ Եւրոպան հոգը կ'ընէ եւ ո՛չ ալ հայերը ինքնապաշտպանութեան ամենատարբեր միջոց մը տնին, ու հիմա երբ իրենց խաղափան հայերէն սպանութիւն, անթիւր սքանչելի պիտի համարեն հայերը բնաջինջ ընելով անոնց ստացուածքին տիրելու:

Սուլթանին անձին դէմ հայկական հարուած մը հայերուն կացութիւնը անտանելի պիտի ընէ ո՛չ միայն Թիւրքիոյ այլ եւ ամբողջ իսլամական աշխարհին մէջ: Տեսնենք թէ Աֆղանիստանի Էմիրը որ օգոստոսեան գեղաբերէն ստալ հրաւեր կարգացած էր Հայոց իր երկիրը գալ, յետոյ վճռեց մինչեւ իսկ իր հինաւուրց հաւատարիմ աշխատակիցները. հայերուն հետ հաշտ վարուող Պարսկաստանի իսլամները հալածանքը սկսան անոնց դէմ. ամէն անգ իսլամ իսլամներու հետ հայ մը կը զրաւնուէր ստոր վիճակի վտանգեցաւ: Եւ սակայն հայերը ինչ ըրած էին իսլամներուն դէմ: Ոչինչ. պարզապէս իրենք կտարտուէր էին, քրիստոնէի զրամատան մը մէջ բանի մը հայերու անմեղ ժամանցին համար: Իսկ երբ իսլամութեան բազաբական մայրաքաղաքին մէջ հայուն հարուածին մեանք իսլամին խաղափան:

* *

Քաղաքադիտութեան կողմէն ալ մեծ սխալ ըրած կ'ըլլանք հայկական դատը մարմնացնելով անձին մը մէջ: Սուլթան Համիտ եթէ վաղը իր բնական մահովը մեանքի միթէ Սուլթան Բէշտաի գահակալութիւնը մեղի պիտի հրաժարեցնէ՞ մեր դատին: Ոչ: Առանց վարչական զուլթեան փոփոխումի մեր վիճակը միտ սուլթանին օրով ալ պիտի ըլլայ այն ինչ որ է հիմայ, ինչ որ եղած է նախորդ սուլթաններու ժամանակ: Հակահայկական բազաբականութիւնը զարբու ընթացքին մէջ անսպթար կը շարունակուի, ով որ ալ ըլլայ երկրին միահեծան տէրը: Տարբերութիւնները միայն հալածանքներուն ժամանակաւոր մեղմացումին կամ սաստիկացումին մէջ կը կայանան:

Երբեք չմոռնանք որ Թիւրքիոյ քրիստոնէայ ժողովուրդներու բազմը սուլթաններու անձին հետ սերտ կապուած չէ: Պոստայի, Հերզէկովի, Պալկարիոյ վիճակը հիմնովին փոխուեցաւ Սուլթան Համիտի եւ ոչ թէ Սուլթան Աղզիի օրով. զարեւ է վեր կրեալն կը կուռի, առանց երբեք հիմնական չափ յուսալիք ըլլալու: Սուլթան Համիտ կրցաւ Լիբանանցիի մը մտքին գալիլ. ո՛չ. ինչո՞ւ. վտանգի Լիբանանի ապահովութիւնը իր վարչական կազմակերպութիւնն է եւ ոչ թէ Սուլթանին անձնաւարտութիւնը: Ու միթէ Սուլթան Համիտին օրով չէ որ վեց Պետութիւնները միջամեցին Չէկարին. Սուլթան Համիտի օրով չէ որ երբ պետութիւնները հայկական վեց հաւանքներու բարեկարգութեան հարցը իրենց պաշտպանութեանը ներքեւ ապին. ու Սուլթանը մեղի ինչ պիտի կրնար ընել եթէ եւրոպական բազաբականութիւնը պահանջէր Հայաստանի ինքնավարութիւնը:

* *

Որոշ նպատակ մը ունենանք, հոն գիմենք որոշ միջոցներով: Շարունակ նպատակ, ուղղութիւն, միջոց փոխելով չէ որ վիճակնիս ալ պիտի փոխենք: Աղբայրն իսկալը սուլթանի մը փոփոխութեան մէջ չվնասենք. ով որ ալ ըլլայ սուլթանը միշտ յիշենք թէ «ի վերայ այս ամենայնի, օրհնեալ ժողովուրդ, թագաւորնիս տաւ . . . ձեռի . . . է»:

Գրութիւն եւ ոչ թէ անձնաւարտութիւն:

ԿԵՂԾԱՐԱՐՆԵՐԸ

Մօտ երեք տարի է բանի մը ողորմելիներ ձեռքի տակ կը գաւեն ինծի դէմ, իրենց անձնական շահերուն համար շահագործելով «Գաշնակցութիւն» մարմինն անունը. պատասխանաւ արհամարհանքս եղաւ: Այսօր բանի մը խօսք կ'ըլլիմ պարզապէս ծառայութիւն մատուցանելու համար անոնց որ օգտակար կը սեպեն որոշ գաղափար մը կազմել բանի մը շարաշահներու անբարոյականութեանը վրայ:

* *

Հինգ տարի առաջ, 1890 թն, Կովկասէն բարեկամի մը յանձնարարականով Թիֆլիսէն եկող երիտասարդ մը Պալիս ինծի ներկայացաւ. քիչ ետք ինքզինքը յայտնեց իբր յեղափոխական: Այդ թուականին թէեւ ո՛ր եւ կ'զործօն մասնակցութիւն չունէի յեղափոխական պատրաստութիւնը, սակայն ինծի գիմնելներուն կրնայի մատուցանել խնդրուած ծառայութիւնները որոնք աղբայրն եւ քաղաքական կացութեան վրայ կարծիք յայտնելու, եւ այդ առթիւ խորհուրդներ տալու մէջ կը փնտռուէին: Ժամանակ մը ետք եկաւ նաեւ Խալիֆեան անուն մէկն ալ որ նախորդ Կովկասցիին բարեկամն էր, աս ալ սկսաւ յանձնել մօտս. հրաւերեցին զիս իրենց բնակարանը ուր երբեք երբեք կ'երթայի:

Այդ ատենները «Գաշնակցութիւն» անունը անձանօթ էր Պալիս. Յեղափոխութիւն եւ Հնչակեանութիւն համահիշ կը համարուէին. Կովկասցի երիտասարդը իբր Հնչակեան ներկայացած էր ինծի: Սակայն 1893 թ սկիզբները ճրշմաբետ Հնչակեաններու Պալիս վարչական մարմինը իրենց անդամակցիլ տալարեց ինծի, եւ եղայ Պալիս Հնչակեան մասնաճիւղին վարիչներէն մէկը: Խալիֆեանին ինչպէս եւ իր ընկերները տարբեր մարմին մը ստանալիլը այս առթիւ տեղեկացայ. խաբեարութիւնը շատ ահաճելի եւ գաւ ինծի. յարաբերութիւններս զաղբացուցի հետերնին. Խալիֆեանին արդէն իսկ յայտարարուած էր չի յանձնել «Հայրենիք» խմբագրատունը:

Յարաբերութիւններուս այս խզումը կը հետաքրքրէ Խալիֆեանը եւ իր ընկերը որոնք Հնչակեան վարչութեան մասնակցութիւնս կ'սկսին կասկածիլ. այս կասկածները իրականութեան կը վերածուին Կովկասի Երբեակէն հասած տեղեկութիւններով որոնց կցուած էր «Արփիարին սեւացրէք» հրահանգը, իրենք Երբեք ալ անդին Կովկասի մէջ այդ տիպի վեր կատարելու յանձնառութեամբ: Առանց ամէնուն ծանօթ էր յարաբերութիւններուս ընդարձակութիւնը. գիտէին թէ իբր խմբագիր եւ հրատարակաւ զիր ո՛չ միայն Թիւրքիոյ ու Եւրոպայի մէջ այլ եւ Կովկաս ալ ամենասերտ բարեկամութիւններ ունիմ բոսն տարուան զբաղան անընդատ աշխատութիւններով. իրենց յայտնի էր թէ այս ամենն պիտի օշուաւր — ինչպէս փորձով ալ տեսան — Հնչակեան Կուսակցութիւնը որուն ամենաօխերիմ թշնամիներն էին, եւ եւ միշտ, այդ բանի մը ողորմելիները: Իմ գլխիս վրայէն կուսակցութիւնը հարուածել իրենց նպատակն էր: Գուր անկէ ի վեր կը շարունակուի առանց սակայն յաջողութեան յոյսի մը, ինչպէս ան ատեն նաեւ հիմա ալ, ու ասիկ ետքն ալ:

«Սեւացրէք» համար գործը մը պէտք էր իրենց. Միքէլան Կիւրճեանը՝ մտերիմ ընկերին, նպատակադարձ պատուեցաւ: Այս անձը վերջի ժամանակներս թէեւ երկու անգամ ճամբուած էր «Հայրենիք»էն, բայց աղաչելով պազատելով կը յաջողէր այդտալ մեր բոլորակը, առանց ո՛ր եւ կ'արեւորութիւն ստանալու մեր մէջ. անգամ մը իր վարիչ կտարուած էր, շաղկապ անհնարին: Օր մըն ալ բաւ լրովին վճռուեցաւ խայտառակաբար, անարք միջնորդի մը վեր կատարելու յանդիմանութիւնը ունեցա՛ւ պահուն:

Պալիս հայերէն թերթերը Թիֆլիսէն Կիւրճեան ծանուցումները ներքոյականներով մէկտեղ հրատարակ եւ ցին: Այդ թշուառականին զրական համար մը շինելով ժողովրդականութիւն վատակցնելու ծրագրին միայն «Հայրենիք» մերժեց ծառայել: Օրին մէկը Կիւրճեան կը ներկայանայ մեր խմբագրատունը եւ կը խնդրէ Թիֆլիսէն Կիւրճեանի վիճապանութեան ծանուցումին հրատարակութիւնը, յայտարարելով որ «մերժողական պատասխանը մահ ա՛ւ «բեր պիտի ըլլայ ուղղակի Արփիարի անձին»» Այս ըստ պատասխանին առջեւ նախ ինծի կը մնար կարծիքս յայտնել խմբագրութեան մէջ: Բերս) ծանուցումին ձեռագիրը պատասխանով նետեցի տիպի միջնորդին երեսը — վերջնապէս վճռուելով զինքը մեր զրաւանակէն. գուրս եղաւ կաբաղուի, վրէժը սիրաւ:

Մտերիմներ էին Կիւրճեան եւ Թիֆլիսէն Կիւրճեանի ամենաութեան հանդէսին Նաղըմի կողմէն պատուայ ներկայացուցիչը Թիֆլիսէն Կիւրճեանի: Թիֆլիսէն Կիւրճեան արդարացնելու արեւոյ միտ փառաբանքն էր: Լրտեսին սաւաղումէն յետոյ, անոր վրայ տաճած համարներն ու յարգանքը Կիւրճեան կը փոխանցէր անոր կնոջն ու աղջկանը, որոնց ստանջականը կը հանդիսանար: Իր անձնաւարտութեանը մէջ ծանրապէս վիճաւորուած, իր շահերուն մէջ մեծապէս վտանգուած, Կիւրճեան կը մնար վրէժ ինչպէս մը, անգոր վրէժինդի մը, ընդհանրապէս «Հայրենիք»ի եւ մասնաւորապէս ինծի դէմ: Այդ վիճաւորուած անձնապիւրութեան, այդ վտանգուած շահախնդրութեան մէջ կարծեցին իրենց յարմարագոյն գործիքը դնել Խալիֆեան եւ իր ընկերը, «Արփիարին սեւացրէք» գաւին յաջողութեանը համար:

Միքէլան Կիւրճեան 1890 թն ինծի հետ մէկտեղ կ'անաւաղէր Հինգ ընկերէ կազմուած յեղափոխական մատնախմբի մը: Յուլիս 13 թ գեղարեւել ետքը հեղափոխական կամ բռնուեցան մօտէն կամ հեռուէն յեղափոխական կազմակերպութեան բոլոր մասնակցները. «առաջնակարգ» երկու յեղափոխական միայն ո՛չ բռնուեցան, ո՛չ ալ նեղուեցան: Ասոնցմէ մէկուն անունը հանրաճանօթ է՝ Մանրէլ. միւսը՝ Միքէլան Կիւրճեան: Այս երկու ձեռքաղականները շարունակեցին մնալ ամենամեղք ըմբարեկամներ: Խալիֆեան եւ իր ընկերը յաւաքին թէ Կիւրճեան կրնար 1890 թն ինծի հետ ունեցած գործակ

ցովանդէն պահած յիշատակները խորհրդակցելով իրենց զործիրը ըլլալ կեղծարարութեան պատի մը, որմէ միայն կ'ակնկալէին իմ կործանումս:

Գիշարադարար Խախիբեանի եւ իր ընկերոջ համար, Կիւրճեան ոչ միայն անյարմար էր այդպիսի դատաւորութիւն մը յաջողցնելու այլ եւ իր տէրերն ալ բացը պիտի լծուէր: Բնականէն արդէն կէս-ապուշ մըն է այդ Կիւրճեանը — այս էր իր զինուոր արժանիքը Մամբրէի եւ Թիւրքիսի մտերմութիւնը վայելելու: Միտքն ալ արդէն միտքնաւոր այն ամէն «ազգասէր»ներուն պէս որոնց հոգիին աչքը պիշ պիշ յառած կը մտայ շահու խաւարեւ ցուցիչ փայլին վրայ: Կիւրճեանին տեղ իրմէն տառնաւ պատիկի աւելի չարամիտ մը, բաւական էր որ բիշ մը խելը ունենար, ոչ միայն ինք պիտի զոռւշանար այդ օրիւնտիկ պաւ մը նոթմանէ այլ եւ զինքը վարձող բարեկամ տէրերն ալ պիտի հեռացնէր այդպիսի խորհուրդէ մը, ցոյց տալով թէ անհնարին էր ինծի դէմ հիւսիս մը չափ հաւանականութեան մտանցող խորհրդաւանդը մը ստորել: Խայտառակաբար ամբարշտաբար պիտի մտային ամէն անոնց առջեւ որ ո'չ չարասիրտ են, ո'չ ալ ապուշամիտ: Ամբողջ Պոլսոյ ծանօթ էր 1890 թն ամէն մէկ բանասերիտուկի ձերբակալութեան պատճառը. ոտակալատան մէջ ալ մտած քննութիւնները ամէն տեղ հաշակուած էին. կեղծաւարութեան մը յաջողութիւնը նիւթապէս անհնարին էր:

Երկու տողով ամփոփեմ մեր մանախմբին ինչ ըլլալը:

Տրապիզոնի կեղծանի մը ներկայացուցիչ Պ. Մ. եանին միջնորդութեամբ 1890 թն կազմուեցաւ մեր յեղափոխական յանձնախումբը, հինգ անդամէ: Ստանիստը նին մեզի բարբոթին անծանօթ յեղափոխական ուրիշ խմբի մը հետ յարաբերութեան մտանք Պ. Մ. եանի միջոցաւ: Անոր մեկնելէն ետքը փախապարձ յարաբերութիւնները ընդհատեցան մինչեւ նամակներու ժամանումը, եւ Տրապիզոնն ուրիշ ներկայացուցիչ մը, Պ. Վարդ Պատրիկոսի զարուստը, օգոստոս 14-ին: Երկու խումբին յարաբերութիւնները վերակուեցան մեր կողմէն ներկայացուցիչ Կարապետի զանապետ-բարձրագոյնի: Եւ նոնց ներկայացուցիչը մեր չորսին անծանօթ կը մնար: Պայմանին այն էր որ երկու ներկայացուցիչները միայն իրարու պիտի ծանօթանային: Պարէն իմ մեկնելէն յետոյ այս կարգադրութիւնը յեղաշրջուեցաւ. երկու խումբերը շատ անգամ իրարու միացեր եւ իրար ճանչցեր էին: Կոնկրետէն երբ վերադարձայ միւս խումբը արդէն վերջաւանած դատը. բոլոր անդամները կամ փախած էին, կամ ձերբակալուած. անոնցմէ միայն Մամբրէն կը մնար: Շատ չանցած ձերբակալուեցայ եւ ես, այս ամբիւր գանձապետն էին ու մեր մէկ ընկերը անմիջապէս Պարսէն զուրս ելան. Կիւրճեան զերմ կը մնար ամէն վտանգէ. մեր միւս հինգերորդ ընկերոջ անունը ո'չ Մամբրէն, ո'չ ուրիշներու ծանօթ ըլլալով անոր համար ո' եւ է վախ չի կար, ուստի մնաց Պոլսի եւ բնաւ չի նեղուեցաւ, զի ոչ օր կը կտակածէր անոր վրայ:

Իմ ձերբակալութեանս պատճառն էր Տրապիզոնի կեղծանի Պոլսի Համբարձում Պոյաճեանին (Մարտա) զրուած կարգ մը նամակներ, որոնց մէջ անունս յիշուած անունները կը զանազան պարագաներով: Պոյաճեանի բացակայութեանը Մամբրէ ինքն անմիջապէս այդ նամակները յանձնած էր Կարապետ. յեղափոխական շատ մը զազաւ ներքին երեւան եկան այդ նամակներէն:

Այս ամենապարզ եւ ամենայայտնի եղելութիւններէն կեղծարարութիւն մը յօրինել եւ յաջողցնել անկարելի էր, եւ բնական էր որ յիմարածիտ պատկերները խայտառակութիւն, ինչպէս որ ալ եղան:

Միջոցն Կիւրճեան շարունակ ամբիւր ծանօթ հայերու ակնաշէ առանձինն առանձինն կամացուց մը կը փրկու փախ թէ «Արիւստի հարցաքննութեան թուղթները փրկու «Թիւրքիսի ձեռքովը ասինքն օտար լանտաւանէն, բոլոր են. «ասիական մասնութիւններ բոլոր է. բայց բեզի կ'ըստիմ «ասիայ, ուրիշին չըստիմ» — Կիւրճեանի եւ ընկերներուն հնարամտութիւնն էր կողմ հոտանք մը տալը բերել տաւանց բեզուլին կեղծանք յայտնելու: «Ելուն»: Եւստատիկին էր այս անորոշ բացատրութեամբ հաղածը զին. բայց օր մը եկան ինծի հազարդեցին ինչ որ կը դառնար. նոյն միջոցին կը անգիկանամ թէ Կիւրճեան այդ «թուղթները» Կեղծանական աշակերտներուն ցոյց տուեր է: Անմիջապէս օձիքէն բռնեցի եւ պահանջեցի որ այդ թուղթները ներկայացնէ երկու կողմէն կողմուած պատասխաններէն մէկ: Կեղծանական վարձարանին անօրէն Պ. Յաւրաթին Մասաիլեան պաշտօն ստացաւ «Հայրենիքի» անօրէն Պ. Շահնազարի կողմէն, պահանջել Կիւրճեանէ այդ թուղթները ցոյց տալ պատուոյ ատենին մը: Իմ կողմէ

ալ արձանագործ Պ. Յակոբ Արապեան յատկապէս դնաց այդ պահանջումը ըրաւ: Պատասխանը փախուտ: Գործը մեծցաւ: Ուսումնական խորհրդին մէջ ատենապետ Պ. Պէրպէրեան ստիպողաբար պահանջեց Կիւրճեանին իրենց ալ ցոյց տալ այդ թուղթները, բանի որ կեղծարարութեան ամբաստանութիւնը կը ծանրանայ իր վրայ: Պատասխանը կորագրուի լռութիւն:

Կիւրճեան վերին աստիճանի նեղը մնացած էր. զինքը փրկելու համար ինծի առաջարկուեցաւ յետ-կոչումի զրի մը ստորագրուելը Կիւրճեանի կողմէն: Այդ «մեղադրութիւն», պատճենը ինծի ներկայացուց եւ հասանութեանս նիւթաւ կեց Պ. Նշան Սիմոնեան, որ հիմա Պաշկարիս կը զբաղուէր: Սբրանտիս սրճարանը 1895 սեպտեմբեր 16-ի շաբաթ զիշերը այդ թուղթը կարդացի. հասանութիւնս առի. սեպտեմբեր 19 երեքշաբթի պիտի ստորագրուէր Կեղծանական վարձարանը. Պ. Սիմոնեան նամակով մը պաշտօնակալութիւնը պիտի ծանուցանէր «Հայրենիք»-ի մէջ: Սեպտեմբեր 8-էն ետքը այլ եւս այդ խնդրով չէինք կըրնար զրադել. պէտք ալ չիկար, Կիւրճեանին եւ ընկերներուն խայտառակութիւնը արդէն կատարեալ կեղծ էր:

Մինչեւ վերջին ատեններս ո' եւ է ակնկալու պատճառ մը չունի «Գրօշակ»-ի Ժընէլի խմբագիրներն ալ այդ կեղծարարութեան եւ անոր յարակից գաւերուն գիտակից մեղադրութիւնները համարելու: Ո'չ ապարէն «Գրօշակ», ինծի դէմ սող մը, բաւ մը հրատարակել զոռւշ մնացած էր. ինչ որ կրնար նիւթագրել տալ թէ անոր խմբագիրները, ապակեղծանացումի զրուցեալ, կրնային իրապէս մեղաւ կից չի գտնուի Կիւրճեան եւ Խախիբեան ընկերութեան անբարոյականութիւններուն: Կրնային ինքզինքնին ամբարձար զգալ այդ տեսակ արարքներու համար, բայց ձայն հանելու չափ ալ բաժ չըլլաւ: Չէ ուղիւ զիրենք աւելի նեղը խմբագրով պղտիկցնել, մանաւանդ որ Միւրճեան ինչպէս յազուան պիտի հանդարտութեան կը արտատուէր, մեր կողմէն ո' եւ է պատրուակ չընծայելու Միւրճեան անյաջող եղին: Սակայն միտքեան խնդրին տոթիւ այս յանիսին պատահած մանր գեղերը ցոյց տուին թէ արգարեաւ «Գրօշակ»-ի Ժընէլեան խմբագիրներն ալ Խախիբեանի, Կիւրճեանի գիտակից մեղադրութիւններն են:

Մասնաւոր տեսակով մը աւելի ընդարձակօրէն պիտի խօսեմ ինծի եւ մեր կուտակցութեան դէմ կեղծ այս պատգրութեան մանրամասնութիւններուն վրայ. ոտայմ մը այսքանը բաւական համարելով կը հրաւիրեմ «Գրօշակ»-ի խմբագիրները որ հրապարակ հանեն այն համբաւաւոր «Գօկուսէն»-ները որոնք իրենց ձեռքը կը կը գտնուին եղեր:

Այս պահանջումս առջեւ ո' եւ է փախուտական պաշտատան անընդունելի է: Ինչ ոչ միայն ես, այլ 1890 թ բոլոր բանասերները իրաւունք ունին խիստ պահանջումներ ընել: Ո'չ ապարէն 1895 թն «Գրօշակ»-ի մէջ պաշտօնապէս յայտարարուեցաւ թէ «Կ. Պոլսոյ «Կենդրոն» հասկան կոմիտէն, մեծ գոհաւորութիւններով ձեռք ձգած է «1890 թ ձերբակալուողներին» «Հասարակ», հարցաքննութիւնները որոնք հետզհետէ պիտի հրատարակուին. «Կանոն» պիտի տեսնուի թէ ինչ վառարկութիւններ գործունէ են: «Գրօշակ»-ի այդ թիւը մօտ չունիմ բայց ծանուցումին իմաստը այս է: Այս յայտարարութեամբ 1890 թն բանասերներուն ամենուն ալ պատիւը չօշաւ փառած է. հետեւաբար ո'չ միայն ես այլ ամենքն ալ իրաւունք ունին պահանջելու որ «Գրօշակ»-ի խմբագիրները հրապարակ հանեն այդ հարցաքննութիւնները: Սակայն ներքին է նիւթագրել թէ ետեւեայ պատահածով պիտի շարունակուի ասիկա ետքն ալ:

Այդ հարցաքննութիւնները ձեռքերնին անցուցած ըլլալու իր փառս հոտ մը հրատարակել սկսան. ապա հով Կին բողոք բարձալ չէր ըլլար. մեղած ան որուն հարցաքննութիւնը կը հրատարակէին. Մամբրէին էր. կեղծ հրատարակեցին եւ վառահօրէն «Հարաւորակ»-ի, զրին. ու այդ շարունակութեանը դեռ կ'սպասուէ: Այս Մամբրէ մեղած էր, բայց ոչ Կին ուրիշներ. ահապէն Բրբէլ մը բրգաւ. շարունակելու անհնարին կզաւ:

Այդ հրատարակութեամբ Խախիբեան եւ ընկերութիւն կը յոռային երաշխաւորութիւն մը տուած ըլլալ ուրիշ հարցաքննութիւններու համար իրենց տարածած զրպարտութիւններու հիմնաւորութեանը. բայց ճշմարտութիւն է որ «Իր փորած ու պղծած խորհրդարան մէջ մարդ ինք «Կիւրճեան»:

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Գաշնակցութեան հետ միւլթեան խնդրին վերաբերեալ ժամանակաւ տեղեկութիւնները պիտի հրատարակուին «Մարտ»-ի յաջորդ թիւով:

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ
ՀԵՃԱԿԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ

—○—

ՀԱՆԴԵՍ
ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ԲԱԶԱՐԱԿԱՆ

Պիտի հրատարակուի Լոնտոն, 15 օրը անգամ մը Սկեալ յառաջիկայ 1898 յունուար 1-էն

ԲԱԶԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Երապոսի	Համար	տարին	փրանք	10
"	"	վեցամիսը	"	3
Ամերիկայի	"	տարին	տուար	2
"	"	վեցամիսը	"	1

Բաժանորդագիրները կարելի է կա'մ ազգակի խումբաւորութեան զրկել, կա'մ խորանշուր բաղբի Հնչակեան Մասնաճիւղին յանձնել:

* *

Հնչակեան կուտակցութիւնը իր այս նոր հրատարակութեամբ նախ եւ առաջ կ'ուզէ նպատակը հայ ժողովրդին բազմաբազան գաղափարաւորութեան զարգացումէն: Ազգային կեանքերինս սերտ կապելով կապուած է բազմաբազան կեանքեան հետ, եւ հայ ժողովուրդը եւ ոչ իսկ մօտաւոր գաղափար մը ունի բազմաբազանութեան վրայ: «Նոր Կեանք»-ը հայ ազգին պիտի ծանօթացնէ եւրոպական բազմաբազանութիւնը եւ անոր ճգաւաւորը, առաջնորդուելով եւրոպական ամենաբարձր հրատարակութիւններին:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ պիտի ուսումնասիրուի եւ խմտոտարուի իր թէ պահանջարկական թէ յեղափոխական երեւոյթներուն մէջ:

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ մեծ բաժին մը պիտի տրուի. յատկապէս վերջի ժամանակներու ազգի եւ հայրենիքի անձնուէրներուն կեանքը պիտի ծանօթացնեն հայ ազգին իրենց բոլոր մանրամասնութիւններով:

ՎԵՐԱԿԱՆ ԶԻՒՅԻՆ ՄԵՋ պիտի պարզուին ժամանակակից կեանքի պատկերները:

ԳՐԱԿԱՆ պիտի ամփոփէ եւ իրարու կապէ կեանքի հին ու նոր ամէն մանր մանր պատահարները որոնց ամբողջութիւնը կեանքի կական մասը կը կազմէ:

ԲԱՆԱՍՏԵՂՈՒԹԻՒՆԸ հայ սրտերը թանկ հանելու իր կոչումին պիտի ծառայէ:

ԵՐԿԻՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ մտերմութեամբ փառաւանջով մէկտեղ խորհելու պիտի առաջնորդէ:

Մինչ «Մարտ»-ը իր կոչումին համաձայն պիտի շաբաթակէ իր բուն կոնքը, «Նոր Կեանք»-ը աւելի մեղմըն թաց գնացքով պիտի աշխատի շինել ազգին միտքը, եւ հայուն վերստ, արիւնքով սիրար միւլթաբէլ, կազմուել, ու նոր կեանքի մը հասնելու աշխատութեան ինքն ալ նպաստել:

ՏՊԱՐԱՆ ՀՆՁ. ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ